

JOSEP PALLACH
100 anys

ARXIU HISTÒRIC
Fundació Rafael Campalans

JOSEP PALLACH
100 anys

ARXIU HISTÒRIC
Fundació Rafael Campalans

Octubre de 2020
© d'aquesta edició: Fundació Rafael Campalans
Pallars 191
08005 Barcelona
Tel. 93 319 54 12
e-mail: fundacio@fcampalans.cat
www.fcampalans.cat

Impressió: Cevagraf SCCL - Tel. 93 586 11 45
Disseny: Departament de Disseny i Edicions del PSC

DL: B 19416-2020

Sumari

Fer memòria no és un exercici de nostàlgia	
José Montilla Aguilera	5
Josep Pallach, un mestre de la política	
Miquel Iceta	11
«Escriu el teu nom»...	
Antònia Pallach	13
Els primers vint anys de Josep Pallach	
Joan Armangué Ribas	19
Un professor singular?	
Josep M. Soler i Prats	29
L'educació, per fer què? Educabilitat i democràcia	
Montse Palma	35
Josep Pallach	
Francesc Esteva	43
Josep Pallach: un lluitador socialista per Catalunya	
Glòria Rubiol	53
Assassinat fallit	
Teresa Juvé	61

Fer memòria no és un exercici de nostàlgia

José Montilla Aguilera

fa 100 anys, a Figueres, naixia Josep Pallach. Manllevant paraules de Josep Pla, un homenot del socialisme català.

No va tenir una vida fàcil. Va néixer poc abans de la Dictadura de Primo de Rivera, va viure la II República amb l'ardor d'un jove compromès amb uns valors i unes esperances. Va patir el sectarisme present en el bàndol republicà enmig de les lluites entre el PSUC estalinista i el POUM. Va lluitar a la guerra civil i va patir la derrota, com tants d'altres. Va viure l'exili entre estades a camps de refugiats, estudis de pedagogia, militància a la resistència francesa, treball com a professor, viatges clandestins per entrar a Espanya, coneixement i relacions amb la socialdemocràcia europea...

La Fundació Rafael Campalans fa memòria dels lideratges socialistes. Ho fem avui amb Pallach, aprofitant el centenari del seu naixement. D'entre les publicacions de la Fundació, podreu trobar publicacions referides a dirigents socialistes com ara Felip Lorda, Josep Pané, Alexandre Jaume, Josep Recasens, Josep Comaposada, Pep Jai, Joan Codina o Paco Ramos. No és un exercici de nostàlgia, és un exercici de vindicació i record d'unes trajectòries que ens han dut a nosaltres, els d'avui, a ser com som. Podem afegir encara molts noms, com Serra i Moret, Enric Adroher Gironella, Alexandre Cirici, Ramon Fernández

Jurado, Carlos Barral, Josep Verde Aldea, José Ignacio Urenda, Carlos Cigarrán, M. Aurèlia Capmany Javier Soto, Ernest Lluch, Marta Mata, Eduardo Martín Toval, Jordi Solé Tura o Joan Reventós... i tants d'altres.

No podem viure del passat, però tampoc el podem oblidar. Són les nostres arrels. És el que posa de manifest el caràcter col·lectiu d'un projecte polític. El que és i representa avui el socialisme democràtic a Catalunya, amb tots els seus encerts i els seus errors, és el fruit d'aquesta peripècia que té molts, moltíssims protagonistes anònims i també lideratges excepcionals que han marcat una fita en la nostra història. Això és el que ens fa forts.

Crec que tenir arrels sòlides, conservar en la memòria els debats, les discussions, les controvèrsies, fins i tot els conflictes i les desavinences, és el que fa fort un projecte polític. Els partits polítics no s'improvisen. Són el lent resultat d'un decantament, d'una suma d'experiències i de complicitats. Vivim un moment en què la vida política és molt més vaporosa, en què la vinculació entre opció ideològica i vot electoral es dilueix. Els experts ens diuen que la relació dels ciutadans amb la política és molt més instrumental, situada en el curt termini. És probable que això afecti el paper dels partits polítics en la nostra societat. Però el que és evident és que les organitzacions polítiques amb més pòsit i més respecte a la seva pròpia memòria són més resilients i més capaces d'assimilar els profunds canvis socials que ens toca viure.

La trajectòria personal i política de Josep Pallach és apassionant. I dissortadament molt desconeguda. Joveníssim militant del Bloc Obrer i Camperol, primer, i del POUM, després, va mantenir el seu compromís social i polític fins a la seva mort, el gener de l'any 1977, l'endemà de ser elegit Secretari General del Partit Socialista de Catalunya – Reagrupament.

Quan va esclatar la Guerra Civil, amb només 16 anys, ell volia anar al combat per defensar la República. Paradoxes de la vida, no va poder anar-hi en aquell primer moment i ho va haver de fer, dos anys més tard, dins un batalló disciplinari sota control del PSUC per haver estat dirigent del POUM. La guerra, la derrota, l'exili, la Segona Guerra Mundial, la derrota del feixisme, la imposició del règim comunista més enllà del teló d'acer... I ell, empordanès, sorrut, tenaç, va seguir amb unes conviccions que va defensar fins al darrer dia: socialisme, democràcia i llibertat no són destriables.

És un dels pares del nostre partit, encara que la seva mort prematura i sobtada (tenia només 56 anys!) va impedir que estigués present en el Congrés de la Unitat Socialista de juliol de 1978.

La unitat dels socialistes catalans no va ser un procés de conflüència fàcil. Els diversos grups socialistes, fraccionats i sovint confrontats durant la llarga dictadura del general Franco, van ser capaços de superar les seves diferències, els protagonismes i els recels per crear un gran partit, el Partit dels Socialistes de Catalunya.

Pallach defensava, des de la direcció del MSC a l'exili, la necessitat de què el socialisme català i espanyol s'incardinés en la lògica de la socialdemocràcia alemanya i el laborisme britànic. Els dirigents socialistes de l'interior, amb una experiència vital i política viscuda des de la lluita contra la repressió franquista, tenien una perspectiva diferent, més amarada de retòrica revolucionària i amb menys experiència de govern. Durant els anys de l'agonia franquista, les desavinences entre els partits polítics catalans – i espanyols – al voltant de les plataformes unitàries (l'Assemblea de Catalunya, el Consell de Forces Polítiques...), sobre el model de societat a construir o sobre la legitimitat i el retorn del president Tarradellas, per citar només algunes qües-

tions, van ser freqüents. I, vistos amb perspectiva història, bastant lògics ateses les circumstàncies.

En el procés de confluència entre la Federació Catalana del PSOE, el Partit Socialista de Catalunya-Congrés i el Partit Socialista-Reagrupament (a banda dels qui procedien del POUM, d'ERC, de grups cristians i de grups independents) es va saber fer una feina de síntesi, intel·ligent i oberta al futur, que han forjat l'actual PSC i la seva orientació ideològica. Un partit socialista compromès amb la democràcia, la llibertat, l'autogovern de Catalunya, el projecte federal d'Espanya i la unitat europea. Un partit que posa en primer lloc del seu programa la lluita contra les desigualtats i en favor de la justícia social.

El perfil de Pallach, però, no s'esgota amb la seva vocació política. Sovint recordem que Rafael Campalans afirmava que "política és pedagogia". Doncs bé, Pallach representa clarament aquesta vinculació. Ell fou mestre d'escola, primer, i en aquest àmbit va projectar la seva formació acadèmica. Es diplomà en pedagogia i sociologia a la Universitat de la Sorbona. En retornar a Catalunya, va fer de professor en un Institut gironí i obté el seu Doctorat en Ciències de l'Educació a la nova Universitat Autònoma de Barcelona. La seva activitat com a docent i la seva implicació amb l'organització de l'Escola de Mestres de Sant Cugat i amb el nou departament de Ciències de l'Educació de la UAB han deixat petjada.

De tot això, d'aquesta apassionant experiència política i vital, dóna compte aquesta publicació que commemora el seu centenari. Us convido a llegir els articles de la seva vídua, Teresa Juvé i de la seva filla, Antònia Pallach, que aporten una notícia biogràfica més íntima. Els articles de Joan Armangué, relacionat a la seva època d'infància i joventut, i de Francesc Esteva, més vinculat a l'activitat política compartida en el Reagrupament

Socialista. Els articles de Joan M. Soler i de Montse Palma, amb un major accent en la seva vocació pedagògica, indestriable de la seva activitat política. La nota biogràfica de Glòria Rubiol, de la que trobareu ja antecedents en l'Arxiu Històric de la Fundació. I, finalment, l'article de Miquel Iceta, que aporta la perspectiva de qui és Primer Secretari del PSC.

A tots ells, en nom de la Fundació Campalans, agraeixo la seva col·laboració.

Josep Pallach, un mestre de la política

Miquel Iceta, primer secretari del PSC

en el centenari del seu naixement, és un deure de memòria recordar la figura de Josep Pallach, pedagog a l'exili francès i a Catalunya i referent polític del socialisme català, clau en la recuperació de la Generalitat.

“Home jove, de consciència desperta, lluitador nat, escriptor àgil, treballador eficient, professor culte i estimat, que fa honor al Moviment Socialista de Catalunya i fa honor i servei a la societat en pes”, deia d'ell Manuel Serra i Moret al pròleg de l'obra *El nostre combat*, el 1954.

Pallach es definia a ell mateix com a “*català, socialista i demòcrata*”. Els seus deixebles han dit d'ell, entre altres elogis, que era una persona absolutament transparent que sempre defensava el que pensava i que era un home valent com va demostrar tot al llarg de la seva vida. Les seves conviccions ètiques eren indestructibles i les defensava amb una passió contagiosa, asseguren.

Malauradament, no puc confirmar de primera mà tots aquests elogis, perquè no el vaig poder conèixer personalment. La mort prematura de Josep Pallach als 56 anys, sis mesos abans de les eleccions de 1977, tot just quan la democràcia per la que tant va lluitar començava a obrir-se camí, em va privar de poder compartir amb ell lluita política. Però en conec bé la trajectò-

ria i la personalitat a partir dels qui el van conèixer i amb qui compartim pensament, valors i lluites. Aquest llibre és un retrat precís del que va ser i va significar Pallach ja no només per al socialisme català, sinó per a Catalunya i la seva història recent.

Pallach va aixecar ben amunt la bandera de la socialdemocràcia, del catalanisme i del federalisme, tres ideals plenament vigents en les nostres lluites. Ell i el seu pensament, de fet, són un bon fil conductor de la nostra història, dels valors que hem defensat i seguim defensant des del Partit dels Socialistes de Catalunya. Alguns, però, s'atreveixen a dir sovint que avui Pallach seria independentista. No ho podem saber. Però en paraules dels qui el van conèixer de ben a prop, com Joan Tàpia o Francesc Esteva, no crec que Pallach optés per dividir Catalunya, ni per animar propostes aventuristes, ni per erosionar la democràcia espanyola. Aspirava a un règim estable de llibertats, no a experiments excitants. De fet, de Pallach diuen que encarnava el socialisme pragmàtic. I de pragmàtic, el processisme, no en té res.

El que sí sabem és que Josep Pallach és, sense cap mena de dubtes, un dels referents més preuats del socialisme democràtic. Un dels gegants del PSC, com ens agrada anomenar-los, sobre les espatlles dels quals ens seguim enfilant per seguir el fil conductor d'una història que ve de lluny i que és ben viva. Una història que reivindicuem, de la qual ens sentim orgullosos i orgulloses i que tenim ben present per poder mirar cap al futur amb determinació i empenta, i per assolir els nostres objectius, que no són altres que la unitat civil i la justícia social. La vigència i l'actualitat del pensament de Josep Pallach, la seva tasca educadora i la seva lucidesa fan pertinent l'edició d'aquest llibre editat per la Fundació Rafael Campalans en el centenari del seu naixement. Un llibre que esdevé un valuós record i un homenatge imprescindible de qui va ser un gran català, socialista i demòcrata.

Escric el teu nom...

Antònia Pallach

És la frase títol de la tornada, a cada una de les estrofes de l'Oda a la Llibertat del poeta Paul Éluard, símbol de determinació enfront de les opressions i dels feixismes. El meu pare me l'havia d'ensenyar de molt joveneta: la llibertat va ser la paraula clau que va donar el primer sentit a la seva vida.

Juliol de 1936: Josep Pallach té setze anys i és jove batxiller. En esclatar la guerra s'ha presentat de dret voluntari a Barcelona, però el seu pare s'hi ha oposat: massa jove. És allunyat de la capital i, ja que vol ser útil, enviat a Roses a donar classe en una escola oberta per militants de la C.N.T. Per al jove militant del POUM, l'experiència serà l'evidència d'una vocació: la dedicació a l'ensenyament.

Però ha tocat finalment l'hora d'anar al front per la seva quinta, la del "biberó". Al batalló disciplinari de la 27a divisió, per ser del POUM i de la CNT. A Lleida els arribarà l'hora de la retirada, lenta i dolorosa, cap a França: primer el camp de Sant Llorenç de Cerdans, després el de Saint Cyprien. Allà, uns amics llenyataires dels seus pares li proporcionen papers. Aprofitant el moviment d'anar i venir arran de la mobilització general a França, i gràcies a les beques de la JARE, s'incorpora a la Universitat de Montpel·lier on es matricula a Filosofia i a Història.

Ha esclatat la guerra mundial; el seu camí natural serà el de

la Resistència. Ingressa a la xarxa portada per Josep Rovira, una personalitat prestigiosa de la 29a divisió: “el Grup Martin” a França, a l’interior “el Front de la Llibertat”. Missions principals: fer passar els jueus de zona ocupada a zona lliure, fer d’escolta als aviadors britànics caiguts a la zona ocupada i, dins camions de llet buits, cap a Barcelona, des d’on guanyaran Gibraltar i la seva base. “Servei d’evasió”, en deien...

La xarxa Martin és infiltrada l’hivern del 42: perseguits per la Gestapo, es dispersen i Pallach torna clandestinament a Barcelona. Dos anys, mig amagat, de múltiples lectures, entremig de vaivens amb el Front de la Llibertat que acaben fent-se sospitosos: al Nadal de 1944 és detingut al metro de la plaça de Catalunya. Direcció: “la Jefatura de la Via Laietana”. Al cap de 30 dies de resistir interrogatoris, i en vistes de ser jutjat per “rebel·lió militar”, és transferit en primer lloc a la presó de Figueres. Massa visitat per la família, el porten a Salt, una de les de Girona. Aviat hi haurà muntat una mena d’acadèmia per fer-hi classes. Aprofita la confiança que inspira “el formador” als guàrdies, a qui ajuda a preparar oposicions, per planejar i realitzar l’evasió, molt ben pensada, ajudat per un camarada sortit poc abans. Marxes forçades de nit, de dia amagats. Travessa la frontera, el “Grup Martin” se’n fa càrrec.

De retorn a una França alliberada, direcció París, on es matricula a la Sorbonne per acabar la llicenciatura de Filosofia i Psicologia. Mentrestant, treballa de professor d’espanyol a l’Escola de Periodisme, viu al pavelló dels estudiants espanyols del Boulevard Jourdan, i és membre del Consell Directiu del M.S.C., creat quan encara vivia clandestinament a Barcelona.

A l’estiu de l’any 48, a Collioure, coneix Teresa Juvé. Es casen el mateix octubre, a l’ajuntament de Toulouse: un casament tan ràpid com senzill. Gràcies a l’acció de l’un i l’altre a la Resis-

tència, se'ls proposa una plaça de professors d'espanyol. Encara que ell era llicenciat en Història i en Psicologia i ella en Lletres Modernes, no es tractava de mirar prim: en acabar el conflicte mundial, l'onada germanofòbica havia creat una demanda forta per aprendre anglès o espanyol. La varen aprofitar.

Mentre que, a l'interior, la dictadura de Franco tanca fronteres i estreny les urpes, a l'exili els representants de la República es debiliten en discussions i divisions. Pel que fa a la Generalitat exiliada, en dimitir el president Irla s'ha de proposar un nom. Al pare li sembla natural que, segons les Institucions, sigui el president del Parlament. Mort Rovira i Virgili, és del parer que li pertoca al vicepresident, Manel Serra i Moret, socialista, i que havia estat conseller del president Companys i després de Josep Irla. Serra i Moret, era una de les persones per qui el pare sentiria respecte i amiat. Sentiments compartits pel savi representant de la Generalitat i la República, expressats al llarg de les trobades regulars que havien de mantenir ambdós cada estiu, a Perpinyà, on vivia el matrimoni Serra i Moret-Sara Llorenç.

Però aquell no seria el resultat de la votació a Mèxic, per només 9 diputats, i tanmateix declarat definitiu. Una elecció que el pare va considerar en principi un cop de força, però que acceptaria, per tal de salvar la institució exiliada: així ho escriu a l'Endavant, l'òrgan del M.S.C. a l'exili, que es publicava a Perpinyà.

El setembre de 1952, se'ls proposa a tots dos, pare i mare, una plaça amb contracte renovable cada any a l'Institut Pilot de Montgeron. Comença aleshores l'aventura de les "Classes Nouvelles", que constituirà durant gairebé vint anys la seva dedicació professional entusiasta, i que contribuirà a formar realment al pedagog reconegut arreu. Per tal de poder-hi dedicar les hores que fossin necessàries, la família es muda a viure a

Montgeron, als afores de París, en unes condicions materials primer molt difícils: unes golfes amb rosegadors de tota mena, que podrem abandonar al cap d'anys per un piset de veritat. Tot aquell temps el pare manté, dos o tres vespres per setmana, les reunions polítiques a París, en un cafè o un altre: les del M.S.C. a l'exili eren en un del "Quartier Latin", les dels representants de la C.N.T. o els d'ERC. en cafès diferents, sempre els mateixos, però. L'exili, sí, però es guardaven les formes!

Per tal de poder comprar un cotxet que li facilitaria les anades i tornades a París -no sempre trobava tren de rodalia en acabar les reunions, era massa tard- els pares van decidir fer hores extres: el pare a prop del barri "les Halles", (el mercat a l'engròs que encara hi era), i la mare a prop del "Trocadero". Heu-los aquí, una altra vegada, però a la inversa, tren-metro, metro-tren. Sempre sense queixar-se, sense retret, com si allò fos la situació corrent per a tots els professors de França. Però érem feliços...

Tant al piset de Montgeron com al que llogaven a Collioure per les vacances, els visitaven companys de l'interior, que passaven clandestinament la frontera. Com que el pare mantenia contactes polítics -també personals- amb dirigents socialdemòcrates o sindicals belgues, alemanys o anglesos, amb freqüència algun conegut o desconegut s'adreçava a ell, per tal d'aconseguir papers o un bitllet de tren o alguna recomanació. Sempre discrets i amables, paraven una o dues nits i tornaven a marxar.

A l'estiu de 1963 moriria aquell que per a mi sempre seria "el senyor" Serra i Moret. Aleshores el pare ja es feia, de fet, càrrec de la direcció del M.S.C. a l'exili, amb un plantejament clar de conquesta del poder per tal de poder-lo exercir per canviar la societat, i no pas la inversa. D'aquí sorgiran, mesos més tard,

grans divergències amb els dirigents del M.S.C. a l'interior, bolcats a una aliança preferent amb el PSUC.

Emperò, malgrat dificultats de tota mena -fins i tot una relegació de professors amb contracte a ajudants no numeraris-, els pares fan front i, com Sísif, segueixen empenyent la vida endavant. Ho aprofitem per viure plegats, a París, un llarg període cultural intens: abonats al T.N.P., teatre popular de Jean Vilar, a concerts, a la Comédie Française; i els diumenges al vespre, cap al cinema. En aquell temps va venir a fer un concert a París un jove cantant de Xàtiva, que revolucionaria la cançó-protesta: Raimon. Tots hi érem. Al meu pare, Raimon li agradarà des del principi i fins que morirà: vibrant quan l'escoltava, igual que quan sentia una simfonia de Beethoven.

El 1966, el M.S.C. s'escindeix, en resultarà debilitat. Arriben els fets de Maig del 68 a París, en el mateix temps que, a Praga, la "primavera" és esclafada pels tancs soviètics. Un cop més, tot això confirma al pare en la idea que els comunistes no poden ser aquells amb qui convindrà buscar aliança.

La seva presa de posició clara crea una desavinença definitiva entre les dues branques del M.S.C.

Però la distància, l'exili, li pesen cada vegada més. El règim dona senyals de cansament i el pare ho aprofita per demanar passaport al consolat de París; no se sap bé per què, li concedeixen. Així que passa la frontera i s'està part de l'estiu a Roses amb la mare, tot fent classes per a francesos, en una petita acadèmia d'estiu. Fins que, al voltant del 15 d'agost, a causa de les múltiples anades i vingudes de visites que poc hi van per aprendre llengües, la Guàrdia Civil s'interessa per aquell inquilí, i no triga a assabentar-se de qui és. Detingut davant dels alumnes, se l'enduen a la presó més pròxima: la de Figueres. És conegut el xafarranxo que allò dispara, àdhuc la intervenció

dels “influents” amics alemanys: total, un procés curtíssim, tres setmanes de detenció –aprofitades per llegir molt!- i el deixen anar.

Finalment al 69 el règim l'autoritza oficialment a ser titular d'un passaport. Un any per resoldre el problema de la feina, i al setembre del 70 el matrimoni Pallach ja pot tornar. Aquest cop, definitivament. La resta de la història és coneguda per haver estat explicada, comentada moltes vegades.

I el final, sobtat, dramàtic, també: arran de la creació del primer PSC, l'any 76, es desfermen les oposicions de tota mena contra ell. “Pallach el pragmàtic” ha esdevingut “Pallach l'oportunist”, en boca de bon nombre de polítics i periodistes.

Al cap dels anys l'huracà desencadenat pel canvi de nom del Reagrupament Socialista de Catalunya en Partit Socialista de Catalunya, essencial als seus ulls, hauria d'allunyar-se. Però se l'havia endut en el seu deixant.

Tot i que, al final, tal com escriu el futur president Maragall el 1994, “avui, el seu nom és una referència indiscutible i un patrimoni que ens enorgulleix.”

Antònia Pallach

Toulouse, març 2020

ELS PRIMERS VINT ANYS DE JOSEP PALLACH

Joan Armangué

Aquest 2020 es compleixen cent anys del naixement del pedagog i polític figuerenc Josep Pallach. La seva va ser una vida d'un combat ple d'il·lusions però, també, dura, difícil i curulla de penalitats. Ara i aquí, recordem la seva etapa figuerenca, d'un temps de dictadura, república, guerra i exili.

Fill d'una família humil i d'arrel pagesa, republicana i d'esquerres

Josep Pallach i Carolà havia nascut a Figueres el 10 de febrer de l'any 1920, essent el primer dels dos fills. El segon fill, de nom Emili -que fou regidor a l'Ajuntament de Figueres i diputat al Parlament de Catalunya pel PSC-, naixia tres anys més tard. Una de les conviccions que Josep Pallach va tenir més arrelades tota la vida va ser Figueres. L'ombra de la Figueres de la seva infantesa el va acompanyar a l'exili i al llarg de tota la seva vida va tenir una gran estima per a la seva ciutat natal. Portava Figueres en el seu cor, des que va néixer en el si d'una família humil, d'arrel pagesa i originària de Borrassà.

Miquel, el pare, primer treballà a la companyia ferroviària, després tingué la feina de recollir, dues vegades al dia, les sagues de correspondència a l'estació, que li permetia complementar els migrats recursos familiars derivats de l'ocupació de

pollaire com a ajudant de la seva dona. Aquesta, de nom Joaquina i coneguda per Quimeta, comprava i venia ous, conills, gallines i pollastres en diferents mercats setmanals i que es venien a Barcelona. També va tenir, durant cinquanta anys, una parada de "gallinaire" al mercat de Figueres.

D'aquesta època, anys més tard, Pallach explica a Baltasar Porcel en un llibre que aquest publica l'any 1977, la influència de l'ambient familiar: "Em penso que molt. En primer lloc, jo sempre he anat als mercats amb el pare, hi veia gent, els pagesos tal com són. I Figueres, d'altra banda, és una vila liberal, d'esquerres. De l'esquerra a Figueres, se'n deia Federació Republicana Socialista de l'Empordà. Era filla d'Abdon Terradas, de Monturiol i de Pi i Margall, perquè aquest va ser diputat per l'Empordà. És a dir, era una esquerra avançada socialment. Llavors, ja a vuit o nou anys, jo vivia la política a casa meva, perquè el meu pare era de l'Esquerra...". Cal dir que el seu pare va ser elegit regidor a les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931.

Deixeble del mestre Josep Pey

La primera escola a la qual va anar en Josep, durant dos anys, fou l'escola religiosa de les Franceses. Col·legi que, seixanta anys després (l'any 1983), fou convertit en escola pública, i a proposta de la comunitat educativa se li va atribuir el nom de Josep Pallach, en un procés que va generar, en l'àmbit municipal, una forta polèmica. El nom d'Escola Josep Pallach és oficial des de l'any 1986.

Després, Pallach anà a l'escola laica del Col·legi Empordanès, que uns anys abans, a l'inici del curs 1921-1922, passaria a dir-se amb aquest nom deixant l'antic de Col·legi Ramis. Amb el canvi de nom, la retolació també es va fer en català, igual

que ja s'hi feien les classes. Amb motiu del cop d'estat de Primo de Rivera, el seu propietari i director, Rafael Ramis, marxà a l'exili i l'escola fou regentada i dirigida per Josep Pey, que fou el mestre que tingué Josep Pallach. En ell va trobar un mestre que el va marcar profundament. Josep Pey, un home amb una trajectòria exemplar, amb una capacitat innata com a ensenyant, i exemple de l'amor que es pot arribar a establir entre un mestre i els seus alumnes.

Josep Pey va convèncer Miquel Pallach que el seu fill havia d'estudiar. Així, Josep Pallach va fer el batxillerat, que aleshores durava sis anys, en tres; des del curs 1933-1934 fins al curs 1935-1936 és alumne a l'Institut i concorre als exàmens per lliure. Les seves notes: una matrícula d'honor en l'assignatura d'Ètica i Rudiments del Dret; set excel·lents, dos notables i setze aprovats. En acabar el batxillerat estudià a l'Escola d'Arts i Oficis.

Articulista des de ben jove

Fou també en aquests anys quan Pallach fa les seves primeres intervencions públiques i s'inicià amb els seus primers articles i treballs de caràcter polític. Amb només dotze anys fa el discurs de salutació a la Festa cultural del Col·legi Empordanès essent les seves primeres paraules de benvinguda als representants municipals, Josep Puig Pujades i Eudald Soler, «com a primeres autoritats que han pogut passar amb el cap dret aquest lllindar», recordant «la Dictadura, va trobar sempre al pas de la porta una tanca que impedia el lliure accés dels seus homes». Un discurs clarament polític que ja feia entreveure els seus dots d'oratoría i la seva capacitat de lideratge.

Set dies després, a l'acte de repartiment de premis als alum-

nes més aprofitats de totes les escoles de Figueres, fou un dels dotze premiats amb una llibreta de la Caixa de Pensions amb 5 duros. Aquest mateix any, el 18 de novembre de 1932, assisteix al míting d'ERC al Teatre El Jardí i juntament amb altres nois, Jaume Cairó, a la represa democràtica fou un destacat militant del PSC, Albert Pey, Joaquim Aupi i Paquito Canet, lliuren al president Francesc Macià un ram de flors amb les banderes catalana i federal. Un bon estudiant amb una sòlida formació compatible amb una creixent conscienciació política.

L'any 1933, amb tretze anys, obté un premi escolar, dotat amb 25 ptes., en un concurs convocat per l'Ajuntament amb motiu del segon aniversari de la República. El treball tractava sobre la proclamació de la República dos anys abans, i deia: "...14 d'abril. Quan es tenen onze anys, la història és un llibre d'imatges, la proclamació de la Segona República, un matí de llum i banderes, apareix com el cimall mateix de la marxa dels temps...". Sobre aquest tema, República, Llibertat, Autonomia, foren premiats vuit alumnes, la meitat del Col·legi Empordanès, entre els quals, Jaume Cairó.

Tot seguit, Josep Pallach s'estrena com a articulista a l'Empordà Federal com a cronista d'actes i activitats que tingueren lloc al Col·legi Empordanès. Un primer, signat conjuntament amb Ramon Costa, titulat Festa Escolar és una crònica del festival homenatge al director de l'escola, Josep Pey, celebrat el 8 d'abril de 1933. A l'estiu, escriu dos nous articles, Fi de curs i Excursió a Canet, extenses cròniques d'aquestes activitats escolars.

Amb només tretze anys comença a publicar articles de reflexió política a l'Empordà Federal sota el pseudònim "Xaval". Entre el setembre de 1933 i el setembre de 1934 publica nou articles: *Opina el poble*; *El primer acte del nou govern*; *La situació política espanyola*; *Mirant a Espanya*. *Si ells tomben la*

cadira, nosaltres bolcarem la taula; Macià, mort; Obrer, demà, tu votaràs i votaràs l'Esquerra; Derivacions possibles de la victòria de les esquerres; L'assemblea de Madrid i Hem pagat prou? L'Assemblea de Madrid. Uns articles escrits a l'edat de 13 i 14 anys que demostren no tan sols una consciència política, sinó, també, una gran maduresa analítica i reflexiva.

Amb catorze anys, juntament amb altres companys sota el nom de Joventut, impulsen una revista infantil, domiciliada al Col·legi Empordanès i amb una redacció d'alumnes d'aquesta escola, que en paraules de Pallach (que n'assumeix la direcció), a l'article de la portada del núm. 1 sota el títol *Qui som i on anem* explica els objectius del nou quinzinari, «una Catalunya forta, una Catalunya culta» i per això volen tractar els assumptes escolars i les activitats culturals i esportives, deixant de banda la política. També, en la seva època d'estudiant de batxillerat col·laborarà amb la revista de l'Institut, *Styl·lus*, on a la seva tercera època, entre el 21 de novembre de 1935 i el 30 de gener de 1936, estarà dirigida per Josep Pallach i arribarà a publicar un conte, *La pobra gossa*.

Els primers combats polítics

Josep Pallach va viure la política des de ben petit, l'ambient familiar va ser determinant en aquest sentit. A les eleccions municipals del 14 de gener de 1934 escriu un article adreçant-se als treballadors i reflexionant sobre que cal votar, «jo, amic obrer, si estiguéssim en altres latituds i en altres temps, t'aconsellaria que votessis una candidatura socialista o bé una d'un partit de classe», descartant així el vot a les candidatures de la Unió Socialista de Catalunya (USC), Partit Comunista (PC) i, fins i tot, del Bloc Obrer i Camperol (BOC), que poc temps després hi entraria a militar, «deixaràs la seva papereta per no consi-

derar-la encara prou digne de la teva confiança». A part d'una forta crítica a les candidatures dretanes de la Unió Ciutadana (Lliga) i la dels republicans radicals. El seu posicionament venia determinat pel paper de les diferents forces polítiques en temps de la Dictadura, «davant d'aquestes candidatures n'hi ha una altra. És la de l'Esquerra, és la dels homes que es jugaven la vida durant la Dictadura, és la dels homes que foren exiliats i empresonats, és la dels homes que proclamaren la República, és la de Macià, és la de Companys, és la de les esquerres unides». La Federació Republicana Socialista de l'Empordà guanyà d'una forma contundent amb el 60% dels vots.

Poc temps després, començava a créixer un malestar a les classes populars, conseqüència de la victòria de la coalició entre el Partit Republicà Radical i la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA) en les eleccions de novembre de 1933, pel procés de pèrdua de llibertats i d'involució de les transformacions socials que s'havien guanyat durant el primer bienni progressista (1931-1933), que va portar molts joves, amb una clara consciència social i de classe, a adoptar posicions més radicals. És el cas de Josep Pallach que es distancia ideològicament del seu pare en considerar l'Esquerra massa tova. Ell mateix ho explicà a Baltasar Porcel: «Era l'època en què ja s'anava cap al Bienni Negre i jo deia que si havíem d'escollir entre la dictadura blanca i la roja, escolliríem la roja. Això en un noi de tretze o catorze anys és terrible, perquè demostra fins a quin punt la radicalització va pesar... En fi, vingué una radicalització que havia de repercutir en adolescents com jo. Era lògic que pensés que l'Esquerra era massa moderada». És així com la seva primera militància política fou a les joventuts del Bloc Obrer i Camperol (BOC) i quan aquest partit es fusiona amb de l'Esquerra Comunista, el 29 de setembre de 1935, fundant el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), Pallach hi participa

activament en molts actes de propaganda i en fou el secretari de les joventuts a Figueres.

Pallach inicia l'any 1936 amb una intensa militància les joventuts del POUM, al mateix temps que es prepara per als darrers exàmens de batxillerat i continua amb la publicació de nous articles a l'Empordà Federal amb el pseudònim de Xaval, *40.000 vots menys; Que n'heu fet de l'Estatut?* i *Carta a un republicà*, sobre el nou escenari polític amb motiu de les eleccions de febrer que donarien la victòria al Front Popular i en aquest darrer alerta dels perills que amenacen la República, com una premonició dels fets que esclatarien tres mesos després.

Guerra i exili

Amb setze anys la vida de Josep Pallach estarà farcida d'aventures de tota mena: la guerra civil, la guerra dins la guerra que foren els fets de maig del 37 que tant el varen marcar políticament per a la resta de la vida, la guerra viscuda des del front. Ell mateix ho explica: «vista amb la il·lusió dels setze anys, la guerra significa anar de voluntari i jo m'hi vaig apuntar. Quan vaig arribar al quarter de Lenin, a Barcelona, em van cridar de l'Executiu, perquè hi havia hagut una moció del pare, que deia que jo tenia només setze anys i no podia allistar-me, que em quedés a Figueres... Vaig intervenir de manera activa, des d'aquell moment i fins al 37, en la vida política del partit. Vaig participar en actes públics, sobretot amb les Joventuts i amb en Nin; cada cop que en Nin venia a les comarques gironines, jo l'acompanyava i parlava en nom de les Joventuts... Al front, no hi vaig fins que mobilitzen la meua lleva, a principi del 38».

Abans però de l'anada al front, Pallach dirigeix la nova etapa del periòdic d'esquerra Avant, òrgan del POUM i de la Jo-

ventut Comunista Ibèrica, des de desembre del 36 a març del 37, publicant en cadascun dels catorze números editats la seva opinió a primera plana sota el títol Full setmanal. Al mateix temps, desplega una intensa activitat en actes polítics i com a conferenciant. Crea juntament amb Josep Jordi i Enric Sellés un comitè de Cultura i Art, amb l'objectiu de la salvaguarda del patrimoni. El març de 1937 publica el seu darrer article a l'Empordà Federal, *Perdent el temps?*, «Bona llavor de cultura s'està sembrant. Però i si mentre guanyem la guerra, penséssim en no perdre del tot aquell esperit de ciutadania modèlica... no creieu companys en què guanyaríem la primera revolució sobre nosaltres mateixos, sobre els nostres instints primaris que cap manca ens fan per a frescar el gran camí de les més altes justícies socials?».

Viu amb molta tristesa els Fets de Maig del 37 que comportaran la dissolució del POUM i la persecució per part dels comunistes estalinistes, «va ser una sorpresa, per a un noi de disset anys, de veure com una gent que eren amics fins llavors, amb els quals fins i tot havíem estat aliats, els comunistes, resultaven capaços d'agafar gent a la qual estimaves, i assassinar-la... I sobre el leninisme i el trotskisme, vaig fer després una reflexió molt influïda per aquesta experiència».

Pallach escapa de ser detingut pels comunistes en marxar de Figueres i anar a Roses, a fer de mestre a una escola de la CNT, sindicat al qual s'afilia després de ser expulsat de la UGT. Després, l'any 1938, la seva lleva és mobilitzada i va al front essent destinat al Batalló Disciplinari de la 27 Divisió per haver militat al POUM. Fou detingut fins que va començar la retirada, «així es produïa la meva primera detenció, obra dels comunistes».

El 1939 Josep Pallach, amb dinou anys, va fer la retirada amb un periple a través dels camps de concentració a l'altre costat

dels Pirineus, primer és conduït al camp de concentració de Sant Llorenç de Cerdans, i després passarà pel camp d'Amélieles-Bains i finalment el de Sant Cebrià, d'on escaparà. A punt de fer vint anys començava el seu exili amb un fort compromís que relliga totes les seves aventures vitals tant en el si de la clandestinitat com fora d'ella, la intensa dedicació a les seves dues grans passions: la pedagogia i la política. Un nou combat polític al servei de la democràcia, el socialisme i Catalunya.

UN PROFESSOR SINGULAR?

Josep M. Soler i Prats

És un goig constatar aquí que la influència de Pallach, després de tants anys, ha estat i és encara molt gran i a molts nivells; i és que -quan en parlem- se'ns fa difícil destriar-ne l'home, el polític i el pedagog; aquell home coherent entre el dir i el fer, compromès al màxim amb la societat en general i d'aquest país en particular, i sempre amb mirada preferent cap a la importància de l'educació; i és que educació, democràcia, política, i pedagogia es toquen. Ell mateix escrivia: "Els règims democràtics suposen un gran esforç d'educació i de preparació que només pot efectuar-se, precisament, vivint la democràcia, practicant-la com esdevé, dit sigui de passada, en tots els autèntics processos educatius".

El professor Pallach que vaig conèixer l'any 1970 vessava proximitat, donava confiança i procurava reptes de futur; amb senzillesa, fent les coses fàcils i no per això menys profundes; amb honestedat, fermesa i esperit crític, però amb total respecte als altres, amb la mà estesa, amb diàleg constant per afavorir situacions de canvi, de progrés, de tots i per a tots els seus alumnes. Recordo especialment el seu primer dia de classe amb nosaltres, com a professor de "Introducción a las Ciencias de la Educación" a la Sección Filial de la UAB a Girona; des d'un costat de l'aula, mig a peu dret i amb les ulleres a la mà, ens interrogava fortament: "I per a vostès, què és l'educació?" "Pen-

sin, reflexionin, comentin”. Tothom hi podia dir la seva, sigui individualment o en grup. Cercava una reflexió profunda, seguida de resums individualitzats que ens feia fer i que ens retornava amb el seu comentari: “L’educació, d’alguna manera, és un procés contradictori; per una banda és transmetre coneixements, habilitats, tècniques, valors i pautes de conducta d’una cultura determinada, però, alhora –i aquesta és l’aparent contradicció– és també fer persones capaces de criticar constructivament, no de forma malèvola i desqualificadora sense més; és canviar allò que socialment és modificable, tot pensant en el bé comú”. I, encara ara, tants anys després, penso que ens ho hem de seguir preguntant: l’educació, com l’entendem? Què és per a nosaltres, avui, educar?”. És només el que es fa a les aules? Quin paper hi ha de tenir cadascú?

Vaig unes setmanes més enllà, avançat el primer trimestre d’aquell curs; els alumnes, per grups, presentàvem temes que ell proposava i que després ens feia compartir, essent comentats entre tots. Estàvem tan entusiasmats que un dia, abans d’arribar ell a l’aula, n’anàvem parlant. Arribà i en veure que, d’alguna manera, la classe és com si ja hagués començat, s’assegué en un costat, i, respectuosament, insistí que seguíssim. Ell escoltava atentament, anotava alguna cosa; més endavant deixà anar alguns interrogants “I què en pensen...?” “Per què...?” “Com creuen que...?”, “Estaríem tots d’acord en...?”, “I si...?”. Escoltar, dialogar, orientar, implicar tothom, cercar camins d’entesa entre la teoria i la pràctica, amb esperit crític i pensant que no tot està acabat i que sempre, en avaluar les coses, aquestes són perfectibles.

En aquells primers moments no sabíem res del seu passat i encara menys que el seu compromís amb el país anava molt més enllà de l’àmbit educatiu formal. Va ser posteriorment, quan -a través de “flaixos ocasionals de premsa de l’època”- vam començar a saber més coses sobre tot això.

Els lligams pedagògics amb ell van seguir essent nombrosos; la proximitat del meu lloc de residència amb el seu, entre altres coses, encara em facilità més aquest contacte. Fins i tot em dirigí (1973-74) la tesina de llicenciatura, amb trobades de cap de setmana a casa seva, -robant-li hores d'estar ell amb la família- i que mai ho podré agrair prou. Puc assegurar que al costat de Pallach, lluny de l'adoctrinament o de la pura idea transmissora, l'alumnat hi podíem trobar alhora "l'ajuda d'un amic, el somriure d'un company, la paciència d'un mestre, l'orientació d'un psicopedagog, l'explicació d'un professor i la ciència d'un doctor" -com ja he escrit en altres ocasions-. Era realment així.

Entre el 1974 i el 1976, el Pallach polític em fascinà; el seguia en xerrades, articles, actes diversos, fins que poc abans de la seva mort havia decidit unir-me a Suñer, Isern i Brunet, en la cèl·lula del PSC-R de la meua localitat. Tot en va: pocs dies després ens deixava. Aquell adeu, allà al carrer Canuda, ens deixà orfes. Encertadament o no, mai més no he sabut -o no he tingut la valentia- d'identificar-me del tot en una opció política en la qual militar; el seu estel, no obstant això, mai no l'he pogut oblidar. I ha estat ara, fa uns pocs anys quan vaig decidir encetar i emprendre el camí del que avui és la Fundació que porta el seu nom i en la qual s'hi vessen molts dels seus valors; amb el lema "Tothom educa, s'educa tothom; fem xarxa", tradueix tant en la seva missió com en llurs activitats, aquell seu esperit o tarannà. El fet d'entendre l'educació en un sentit ampli, molt més enllà de les aules i prou, i que comporta sempre -en el grau que sigui- un compromís social.

Si com ell deia referint-se a l'educació, el QUÈ, en majúscules, és important, no podem oblidar mai el COM, ho faci qui ho faci: tarannà d'implicació grupal, social, d'afany més col·laboratiu que competitiu, i sempre amb visió de futur.

Si hagués de resumir -amb una sola o molt poques paraules- tot allò que d'ell han dit tantes persones del món polític -d'uns partits o d'altres-, del món acadèmic, de la pròpia família, amics i coneguts, fins i tot ell mateix, crec que la paraula **coherència** s'escauria totalment i permanentment en ell. Sigui en uns àmbits més propis d'ell o en altres més aparentment diferenciats, en moments de concòrdia o de crítica, d'aplaudiments o d'insults, en sessions d'aula o claustre, en les relacions familiars amb l'esposa, filla i nets, joiós d'un congrés reeixit o patint fins a l'infart, sempre hi trobem aquest rerefons:

- "L'home dret" de l'Antònia -la seva Tona-; "sempre es debatia de tot en família", "em donaven ocasió de pensar i de dir".

- "L'home de fortes conviccions, forjades al llarg de meditades i contrastades reflexions", "apassionat, pragmàtic, tenaç, realista, precursor, creïble...", "predisposició permanent a rectificar", d'Amadeu Cuito i d'altres.

- "L'educació ha de fer homes responsables del propi destí", "sense un clima de llibertat i participació, les reformes de l'ensenyament, per bones que siguin, capolen de pressa"-el mateix Pallach.

- "Si no hagués estat per ell, hauria pensat l'educació separatament de la política; hauria caigut en angelisme o idealisme", d'Octavi Fullat.

I no acabaríem! En tot cas, coherència en grau superlatiu, en totes les actuacions de la seva vida. Només un professor singular? O diferent? Segur que sí, però crec també que molt i molt més! Talment com diu la seva Teresona -la Teresa Juvé-, referint-se a ell: "Jo sempre l'he portat i el porto al meu cor; ell està amb mi i jo amb ell", crec que, cent anys després del seu naixement, també d'alguna manera Josep Pallach, segueix viu entre molts de nosaltres.

L'EDUCACIÓ, PER FER QUÈ? EDUCABILITAT I DEMOCRÀCIA

La política educativa de Josep Pallach

Montse Palma. Professora de Psicologia de l'Educació.
Universitat de Girona

La commemoració del centenari del naixement de Josep Pallach i la declaració de l'any 2020 com "Any Pallach: per l'educació i el compromís social", és una gran ocasió per reconèixer, homenatjar i difondre la figura i obra del polític i pedagog figuerenc.

Des de la seva mort, el 7 de gener del 1977, en aquests quaranta-tres anys han estat molts els actes de record i activitats que han posat en relleu la seva figura. Els premis que han portat o porten el seu nom, com el Premi d'experiències educatives de l'Ajuntament de Figueres que ja compta amb quinze edicions, el Premi Josep Pallach d'articles periodístics sobre transversalitat educativa de l'Ajuntament de Palafrugell o el Premi d'Educació d'Edicions CEAC que portava el seu nom i que es va organitzar durant vint-i-tres anys a la primera etapa de la recuperació de la democràcia, serien alguns dels exemples més coneguts. Més recentment, i segurament el fet més significatiu des del punt de vista de la difusió del seu pensament i valors, és que ara fa cinc anys es va fer la reedició de l'obra "Democràcia, per fer què?" impulsada i editada per Edicions Els Llums i la Fundació Pallach.

La Fundació Pallach, amb seu a Palafrugell, promou des de

finals del 2009 -amb el suport i col·laboració de la família Pallach- la creació d'espais transversals que promoguin la millora educativa: "Tothom educa, s'educa tothom; fem xarxa" és el seu lema. Aquest esperit impulsor a qui posen rostre un conjunt de persones, particularment exalumnes i col·laboradors del Pallach pedagog, institucions del territori empordanès, voluntaris, mestres,... connecta directament amb els valors pedagògics i socials de Josep Pallach, amb una concepció de l'educació més enllà de l'àmbit formal, considerant la diversitat d'agents educatius en un context social complex i dinàmic al qual ens hem d'apropar des de dinàmiques cooperatives, la confiança i el coneixement mutu.

El personatge, la figura, l'home Josep Pallach s'ha presentat sempre des de dos vessants, el del pedagog i el del polític, complementaris però sovint de forma dissociada; o es parla d'un o es parla de l'altre, si posem l'accent en un vessant, deixem més de banda l'altre; també les referències a la seva obra utilitzen aquesta dicotomia, obra política per una banda i obra pedagògica, per l'altra. Però des del meu punt de vista, aquesta dualitat té interseccions no prou explorades. Moltes vegades he tingut la sensació que quan s'ha volgut glossar la seva figura des de l'àmbit educatiu s'ha defugit el vessant polític, i quan s'ha ressaltat el pensament i el llegat polític de Pallach, no hi ha hagut capacitat o voluntat de posar en relleu les seves aportacions pedagògiques.

El Pallach pedagog s'identifica amb la seva activitat com a docent a centres de secundària a França i a Girona, o amb la seva trajectòria acadèmica com a professor universitari a la Universitat Autònoma de Barcelona i el Col·legi Universitari de Girona.

Josep Pallach va estudiar Pedagogia i Psicologia a la Sorbon-

ne, va treballar de mestre a Mongeron i a París, abans de retornar a Catalunya l'any 1970. Les habilitats del bon mestre que ajuda a pensar, que escolta i que respecta els seus alumnes com descriu Josep Puigvert, estudiant de COU de l'Institut Vicens Vives de Girona i alumne de Pallach, més enllà del tarannà personal, estan en línia amb una determinada concepció de l'ensenyament. Durant la seva estada a França i com a professor del Lycée Mongeron entre els anys 50 i 60 del segle passat, Pallach contacta amb les idees de Wallon i Piaget, inspiradors de la psicologia educativa moderna i molt influents en els nous corrents pedagògics europeus de la segona meitat de segle XX. Coneix i treballa en l'àmbit de l'educació especial i la pedagogia terapèutica i rep influències de les teories de renovació pedagògica i l'escola activa, fonamentades en el pensament d'autors com Claparède, Freinet i Montessori. La convicció que una determinada manera d'entendre l'educació és la millor formació per a la democràcia, el porta a publicar el 1964, encara a França, *"El gran problema: escola i ensenyament per a tots"*. Els dos principis fonamentals d'aquesta manera d'entendre l'educació serien: l'escola com a element central del model social i l'alumne, el més important del fet educatiu. En aquest sentit, les seves aportacions posen èmfasi en la necessitat d'un model d'escola activa entesa com a escola de vida, una escola connectada amb la vida real, segons un model d'ensenyament-aprenentatge en què l'alumne és el protagonista. El mestre és en aquest marc un guia, acompanyant i facilitador de l'aprenentatge (ensenyar a estudiar, en diu Pallach). Vaja, un constructivista que diríem ara des dels nostres models educatius vigents; un constructivista de primera hora, de clara ascendència piagetiana i segurament vygotskiana, sense tenir-ne una consciència explícita, ja que la seva mort prematura no li va permetre compartir la incorporació de les teories socioculturals, especialment derivades del

pensament de Vygotsky i que tanta influència han tingut en la pràctica educativa de les últimes dècades. De fet, el constructivisme que inspira els nous models pedagògics en el nostre sistema educatiu, després d'haver prestat molta atenció a les teories piagetianes, descobrirà i incorporarà l'obra de Vygotsky a mitjans dels vuitanta, posant èmfasi en la interacció social i la influència dels contextos en l'aprenentatge. En els seus escrits sobre educació i pedagogia, Pallach no s'oblidarà tampoc de posar de manifest la importància de la relació família-escola, entenent que l'educació es produeix en contextos diferents i que cal afavorir la connexió entre contextos. La formació dels mestres i la importància del treball en equip o la necessitat de promoure l'orientació escolar i l'atenció als alumnes amb dificultats d'aprenentatge o amb discapacitats de diferents tipus, també formen part de les seves preocupacions. Bona mostra en són alguns dels seus treballs i publicacions com *L'adolescència i la formació de la personalitat* amb el que va obtenir el premi Serra Hunter als Jocs Florals de Perpinyà del 1950. També, poc abans del retorn definitiu a Catalunya publica *El gran problema. Escola i ensenyament per a tots* (Perpinyà, 1964). Just després de la tornada, el 1970, guanya el premi Antoni Balmanya amb *Instituts pilots i reforma de l'ensenyament mitjà. L'experiència francesa* (Barcelona, 1971).

Amb la tornada a Catalunya l'any 1969, després d'impartir docència a diferents centres educatius, Pallach fa el doctorat en Ciències de l'Educació a la UAB i el 1975 defensa la tesi doctoral: "*Els mestres de Girona i els orígens de la renovació pedagògica*" que es publicarà després de la seva mort. Amb la incorporació a la UAB com a professor i al Col·legi Universitari de Girona emprèn iniciatives diverses vinculades a la formació de mestres. Cal destacar la seva implicació amb l'equip fundacional de l'Escola de Mestres de Sant Cugat, depenent de la UAB

i especialment la seva col·laboració amb l'ICE, que després traslladaria a la UdG comptant amb la col·laboració de joves pedagogs i pedagogues com Marta Ros, inspectora d'educació; en Salomó Marqués, catedràtic emèrit d'Història de l'Educació; o en Josep M. Soler, president de la Fundació Josep Pallach, tots ells entusiastes continuadors i divulgadors de la seva obra.

Però és amb la publicació del llibre *La democràcia, per fer què?*, on, des del meu punt de vista, es produeix l'encaix més visible, més patent i més potent entre el polític i el pedagog. En aquesta obra del 1975 i reeditada el 2015, Pallach expressa el seu pensament basant-se en els valors pedagògics i socials que defensa i formula, en definitiva, les polítiques educatives que ell considera cal portar a terme des del socialisme democràtic.

Josep Pallach fa seva la frase de Campalans: "Campalans digué que política volia dir pedagogia i la definició és justíssima per als demòcrates socialistes. A la base de tota afirmació democràtica hi ha la creença en l'educabilitat..." (Pallach, 2015: pàg. 119). Aquest concepte d'educabilitat és fonamental per donar sentit a la democràcia en la mesura que només un sistema democràtic, enfront dels règims autoritaris, es basa en la confiança en la capacitat humana de raonar, de jutjar, d'entendre i exercir la bondat i la justícia pel bé comú. Democràcia i educabilitat. I llibertat. Llibertat imprescindible "per resoldre els grans problemes que resten pendents i que només entraran en vies de solució si han estat entesos pels homes i les dones dels nostres pobles, pels ciutadans desitjosos de resoldre'ls... no han de perdre el gust i l'interès pels afers públics... homes i dones membres d'una col·lectivitat que demana als seus membres una autèntica participació" (Pallach, 2015: pàg. 126). Quan més endavant proposa les reformes socialistes pel que anomena la "revolució democràtica", apunta els canvis necessaris en polítiques industrials, agrícoles, econòmiques i

financeres, defensa una reforma fiscal que partint d'impostos progressius permeti finançar el que avui en diríem l'Estat del benestar: educació, salut i protecció social de la vellesa o l'habitatge. En aquest marc de reformes socialistes, atorga especial importància a l'educació. Dues frases ho resumeixen bé: "...la gran revolució de l'ensenyament és l'autèntica palanca per a democratitzar la societat espanyola" (Pallach 2015: pàg. 198) i "assegurar a tots els infants el dret a l'ensenyament, orientar-los en la vida segons les diferents capacitats i segons l'autèntica vocació: és el primer pas, el real primer pas vers una societat de justícia i de progrés" (Pallach, 2015: pàg. 201). És amb una escola pública, obligatòria, gratuïta i universal, laica, amb un model pedagògic més enllà de la instrucció, la que segons Pallach permetrà la formació de ciutadans lliures, reflexius i crítics per construir la democràcia. Planteja aquestes reformes des de la reivindicació de la "tradició pedagògica espanyola i catalana, que cal recollir i actualitzar... de Vives a Jovellanos i a Rexach; de Giner de los Ríos a les Escoles Municipals de Barcelona, del Patronat de la Universitat Autònoma a la Residència de Estudiantes dels anys trenta" (Pallach, 2015: pàg. 203) en enfront d'una Església catòlica que ha tingut fins llavors l'exclusivitat de la formació i que es troba en plena crisi postconciliar. "Escolaritzar les barriades de les grans ciutats, instal·lar jardins d'infants primer i els centres culturals que han de ser el fogar de cultura per als joves: heus ací una tasca indispensable" (Pallach, 2015: pàg. 200). No s'oblida però de defensar la necessitat de disposar de mestres ben formats i ben pagats així com de la inversió en investigació científica per no dependre de les patents industrials estrangeres, la formació professional per enfortir el capital humà a la indústria i a l'agricultura -creació d'escoles agrícoles-, la crisi de les universitats, la reeducació – i no simplement la repressió- dels joves delinqüents o la dotació

de personal i establiments especialitzats pels infants inadaptats o amb discapacitat.

La defensa del progrés econòmic, social i tecnològic que Pallach augura i defensa (la nova revolució industrial, el paper dels ordinadors, els nous sectors econòmics i productius que sorgiran, l'auge del sector terciari, la incorporació de les dones al món del treball, la tecnificació del camp) ha d'anar acompanyat necessàriament d'una millor formació i educació de la ciutadania, perquè els ciutadans siguin capaços de fer-ne el millor ús possible. "Un país pobre és un país subensenyat" (Pallach, 2015: pàg. 202). El progrés tècnic ens allibera de moltes servituds, ens ajuda a dominar la natura, però a l'hora crea un present difícil i planteja interrogants de futur. Precisament per això no és suficient, la condició humana no pot ser esclava del progrés i necessita construir un sistema de valors i creences socials i comunitàries. I en aquest sentit, l'educació pública és un element fonamental per garantir l'educabilitat que la democràcia necessita. "L'esdevenidor de la societat depèn també dels sistemes de creences i de valors que graviten damunt de les consciències" (Pallach, 2015: pàg. 203).

Aquestes reflexions de Pallach, fetes el 1975 en un moment que ell mateix defineix com a "el període de transició de totes les transicions", poden ser avui, quasi cinquanta anys després, de rabiosa actualitat. En moments de grans incògnites sobre el progrés de la intel·ligència artificial, d'amenaques de pandèmies, de monitoratge tecnològic de les nostres vides per garantir la salut, de dubtes sobre les garanties de drets i llibertats, el binomi educabilitat i democràcia pren més vigència que mai i situa les polítiques educatives al bell centre de la definició del futur immediat.

JOSEP PALLACH

Francesc Esteva. Investigador emèrit del CSIC, fundador del RSDC i del PSC i membre de Federalistes d'Esquerres

Josep Pallach i Carolà nasqué a Figueres el 10 de febrer del 1920, ara fa 100 anys. La seva joventut va coincidir amb una època molt convulsa i des de petit va mostrar un gran interès per la cosa pública. Ho explica molt bé el que fou alcalde de Figueres, Joan Armengué, en el seu documentat article ^[1]. Explica que es va criar en una família d'ERC que, curiosament, a Figueres rebia el nom de Federació Republicana socialista de l'Empordà. La victòria de la CEDA el 1934 el radicalitzà, afiliant-se i passant a ser líder local de les joventuts del Bloc Obrer i Camperol (BOC) i del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM). Els fets de maig del 37 el situen en mig de dues guerres. Quan el vaig conèixer ho explicava dient que tot de cop es va trobar entre els fusells dels feixistes i els dels comunistes. Això impactà fortament a un noi de 17 anys. Després va fer la guerra, va marxar a l'exili, va passar per camps de concentració, va treure's el títol de llicenciat en Filosofia i Lletres per Montpeller i va participar activament en la resistència durant la II Guerra mundial. Participà en les primeres reunions per crear el Moviment Socialista de Catalunya (MSC) el 1944. Perseguit pels alemanys, passà a Espanya on va ser detingut, passant tot l'any 1945 a la presó de Figueres; de la que va acabar evadint-se. Retornat a França, s'incorporà activament al MSC dirigit per Rovira que s'havia format mentre estava a la presó amb membres del POUM, la

Unió Socialista de Catalunya i la Federació Catalana del PSOE. El 1946 Serra i Moret va arribar a França -el qual va passar a ser el referent ideològic de l'MSC-, i s'estableix una total penetració amb el jove Pallach. Serra i Moret va escriure el pròleg d'El nostre Combat ^[2], el primer llibre de política escrit per Pallach. En aquest pròleg, Serra i Moret, d'alguna manera, ungeix Pallach com el seu successor. Poc temps després, la confrontació entre Serra Moret i Pallach per un costat, i Rovira per l'altre, va aflorant amb discussions internes que van endurent el to, fins que Rovira perd pes i acaba retirant-se a un segon pla.

Mentrestant, Pallach es llicencià en Pedagogia per la Sorbona i va treballar sense descans en els dos àmbits que el motivaren sempre, la pedagogia i la política. Aquest apunt històric sobre una part important de l'accelerada i accidentada vida d'un Pallach que, molt jove, va haver de prendre decisions importants i es va haver d'exiliar, mostra algunes de les característiques de la personalitat que es va anar forjant al llarg de la seva joventut. Extraordinàriament intel·ligent, amb una formació sòlida, va intentar sempre interpretar el present i entreveure el futur. Va adquirir conviccions fermes: creia profundament en la democràcia, estava sempre en contra de l'explotació, a favor dels oprimits, era profundament catalanista però no nacionalista, i era federalista i europeista. Pallach també va tenir sempre molt clar que la professió era important. Ell era un bon pedagog i va continuar treballant com a professor fins a la seva sobtada mort. Els seus alumnes a la Universitat de Girona han manifestat reiteradament la seva admiració envers el professor, i els seus llibres deixen clares les seves idees. En aquest article parlarem de les seves idees com a líder polític, tot i que el vessant pedagògic era molt present en la seva tasca política. Creia en la paraula per defensar les idees, per convèncer democràticament en la línia del "política és pedagogia" de Rafael de Campalans.

Pallach, incorporat al MSC, va formar part de la direcció i va passar a ser el responsable de l'Endavant, la revista de l'MSC (aquí fem referència a la que es publicà de cara a l'exterior on es publicaven les línies ideològiques i estratègiques del MSC. De fet, hi ha una altra revista Endavant que és la revista interna del MSC sols per militants i que no he tingut mai a les meves mans). L'Endavant incorpora a la portada la trilogia Federació, Democràcia, Socialisme, i es va publicar amb intermitències des del 1945 fins al 1968 (vegeu ^[31]). El Pallach socialista va madurar a l'Europa de postguerra, va esdevenir un socialdemòcrata convençut i, pel seu prestigi, va mantenir relacions amb diferents líders socialistes europeus com Mario Soares, Pietro Nenni, Hans Matthöfer o el mateix Willy Brant. Això va fer que, durant la transició, Matthöfer i Brant intentessin posar d'acord Felipe González i Pallach. Fonts de confiança m'han explicat que un dels cops que Willy Brant va estar a Madrid va dinar amb Pallach, i a l'hora del cafè va aparèixer Felipe González i Brant els va dir que havien de parlar i entendre's. De fet, després del III Congrés del PSC(R) i que Hans Matthöfer (que hi havia assistit com a convidat) li hagués confirmat que el suport de la Internacional Socialista es canalitzaria a través del PSOE, dos dies abans de la seva mort, Pallach havia decidit veure's amb Felipe González.

Després d'un període de discussions intenses, el 1966 es consumà el trencament de l'MSC bàsicament entre els de l'interior, dirigits per Reventós i Obiols, i els de l'exili dirigits per Pallach (ja desaparegut Serra i Moret i retirat Rovira, que moriria poc després). El debat va ser dur, Pallach va defensar el programa Bad Godesberg del SPD alemany i l'aproximació al laborisme britànic, mentre que Reventós i sobretot Obiols defensaven el marxisme i l'aproximació al partit comunista. Algun dia caldrà fer-ne un estudi en profunditat.

Pallach va tornar a Catalunya el 1969 i va ser un membre actiu del departament de Ciències de l'Educació i l'ICE de la Universitat Autònoma, on va presentar la seva tesi doctoral. En política va continuar la seva recerca per crear un partit socialista català. Va donar suport a les campanyes de regidors democràtics (una escletxa de la legislació franquista va permetre aquestes campanyes) com les de Baltà (El Prat de Llobregat), Barenys (Terrassa), Casasses (Barcelona) o Paredes (Girona), entre moltes d'altres. El novembre del 1974 va participar en la creació del Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya (RSDC). El Reagrupament es va fundar amb la participació de membres de l'MSC, d'un grup d'ERC encapçalat per Heribert Barrera, dels socialistes demòcrates catalans d'orientació catòlica encapçalats per Josep Verde i Aldea i del Bloc popular de les terres de Lleida encapçalat per Arana i Manuel Lladonosa. Al congrés inaugural, a l'abadia de Montserrat, Pallach va fer la presentació del primer document de treball de l'RSDC i en va ser elegit membre d'un triumvirat que dirigiria l'organització i que estava format pel mateix Pallach, Heribert Barrera i Josep Verde Aldea. Immediatament es va dedicar a una intensa tasca de divulgació de les idees i expansió territorial del Reagrupament i va patir els atacs dels antics companys de l'MSC, ara promotors de Convergència Socialista. Pallach defensava la socialdemocràcia i difonia a Catalunya el model europeu de la Internacional Socialista. Des dels altres socialistes li llençaven dures crítiques de somnis que mai s'han fet realitat, i ell responia amb idees per transformar la realitat. L'acusaven d'anticomunista però Pallach sempre defensava idees, mai jugava a la contra. Una altra cosa és que Pallach, que combatia el comunisme ideològicament, discutís també l'hegemonia que el PSUC tenia en aquells moments. Per això va participar activament en la creació del Consell de Forces Polítiques de Catalunya on hi havia tots els partits. Volia un

organisme unitari per dirigir la política democràtica catalana format d'acord amb els partits democràtics i catalanistes contraposat a l'Assemblea de Catalunya que considerava que era un aiguabarreig que servia a l'estratègia del PSUC.

El seu pensament queda perfectament reflectit en la seva conferència en el cicle "Les terceres vies a Europa" organitzat per l'ICESB el 1974 (publicat en el llibre del mateix nom ^[4]) i en el llibre "La democràcia per fer què?" ^[5] en què explica el seu programa en temps de transició democràtica. Si els llegeixen, comprovaran que les línies mestres del discurs de Pallach, tant a la conferència de l'ICESB com en el llibre esmentat, encara mantenen la seva vigència, mentre que els altres de l'esquerra han quedat obsolets. Molts deien que la democràcia ho canviaria tot. Ell deia que tot estava per construir, que hauríem de lluitar molt per crear una democràcia de veritat sobre la realitat social espanyola i catalana que havia deixat el franquisme.

Les idees força del RSDC (vegeu ^[6] i ^[7]) eren socialisme, democràcia i Catalunya, continuació del Federació, democràcia, socialisme de l'Endavant. Són també les idees força del pensament de Pallach. Per Pallach, la democràcia era un tema fonamental. Ell havia viscut intensament les discussions entre el POUM i els comunistes a Catalunya i les que portaren a la creació de les dues Internacionals obreres, la Comunista i la Socialista. Per a ell la democràcia era quelcom radical, sense democràcia qualsevol cosa que s'aconseguís no seria de veritat. Deia que la democràcia no necessita adjectius, quan se n'hi posen és perquè no és democràcia. Per ell la defensa de la llibertat de la persona era innegociable.

Ja mort Pallach, pocs anys més tard, en el marc d'una trobada de professors de Matemàtiques a la Polònia comunista, vaig tenir ocasió de presenciar un debat entre un socialista belga que

havia passat cinc anys a una presó nazi i la directora (comunista) de l'Escola de Magisteri de Cracòvia. Era un debat entre la radicalitat democràtica i el centralisme democràtic, descarnada, sense res que desvies del tema central. Vaig recordar Pallach i, òbviament, em vaig sentir identificat amb el socialista belga.

Pallach era socialdemòcrata, partidari del model europeu de socialisme, el defensat per la Internacional Socialista. No pensin que era conformista, li agradava dir que era un socialista moderat però no moderadament socialista. Pallach creia fermament en l'Estat del benestar, en la necessitat d'uns sistemes públics i potents d'ensenyament, sanitat, habitatge, etc., en la defensa dels drets fonamentals, uns sindicats, uns partits i unes organitzacions socials que defensessin els drets dels més necessitats i defensava la planificació econòmica. Pallach avui estaria lluitant pels drets dels emigrants, pels drets dels treballadors del camp o pels drets del 28% d'infants en risc de pobresa. Sempre veia aquesta part de la societat que les persones benestants (políticament correctes) volen amagar. Com a bon intel·lectual, sempre compromès amb les idees noves, estic segur que també lluitaria pel desenvolupament sostenible i s'hauria endinsat en el món de les noves tecnologies i la intel·ligència artificial per estudiar-ne les implicacions sociològiques i polítiques. No compartia les mesures publicitàries que no solucionen els problemes, defensava que les declaracions i les lleis han de servir per canviar la realitat. Es preguntava: disminueix la pobresa? I les desigualtats?, resol el problema de l'habitatge? I sempre mirava més enllà. Un exemple extret de *La democràcia, per fer què?* ^[5]: “El socialisme és: exigència de justícia social ordenant la creixença econòmica. Doncs bé, Barcelona, el País Basc, Madrid (...) el 1974 tenien prop del 30 % de la població de l'Estat espanyol i passaren del 40 % del PIB. Què passarà el 1985 si continua l'empobriment de l'anomenada Espanya interior...?”

Qui no veu que augmentaran les tensions i els desequilibris, segons aquesta llei de la desigual creixença econòmica que, en el pla mundial, és la causa dels grans perills que amenacen la nostra època?”. Com veuen, el tema de l'Espanya interior (com ho anomenava ell) que es va despoblant ja era present en el seu pensament l'any 1975.

Quant a Catalunya, era profundament catalanista però mai va ser nacionalista. Defensava el federalisme. A *“La democràcia, per fer què?”* després de citar Anselmo Carretero i el seu pare Lluís Carretero Nieva (de qui diu “fa la crítica més dura que mai s’ha escrit contra l’uniformisme”) escriu: “es tracta avui de pensar plegats en un Estat que sigui fidel a aquestes voluntats comunitàries les quals en el modern llenguatge polític ha traduït el federalisme” i més endavant “el somni Ibèric és vivaç a Catalunya i contradiu tots aquells que ens atribueixen designis separatistes. Gaziell ha estat un dels darrers a fer-hi al·lusió a Acabar Espanya. No seria una bona ambició per unes generacions que saben necessària la integració europea i imprescindibles els enllaços amb l’Amèrica espanyola?”. Pallach també defensava la necessitat d’un gran partit socialista català i deixava en forma de pregunta quina havia de ser la relació amb els altres partits socialistes de l’estat. Diu “Creiem que si es poguessin organitzar (..) partits polítics, aquests tindran a Catalunya un caire estrictament català com han tingut al nostre poble d’ençà del segle passat. I creiem que a Catalunya, recollint les velles tradicions democràtiques, federalistes, sindicalistes, s’organitzarà una gran força socialista democràtica capaç de donar un contingut modern a aquesta voluntat de renovació catalana i espanyola, influint poderosament al rejuveniment del pensament social, esquerrà i democràtic de la península.

El mateix ocorrerà probablement al País Basc i a Galícia. ¿Com es retrobarien i es coordinarien aquestes famílies políti-

ques, de signe similar, amb les de la resta d'Espanya? (..) S'haurà de resoldre en el moment oportú". En el llibre desenvolupa el seu pensament federal no sols per Espanya, sinó també per Europa i pel món sencer. Així per exemple, demana institucions internacionals per regular el comerç i altres coses. Diu "Únicament mesures de caràcter universal, de replantejament polític i planificat dels intercanvis comercials internacionals poden resoldre aquests problemes. Però que ningú no es faci il·lusions. Això implica que algú haurà de pagar-ho i aquests no poden ser altres que els pobles dels països més desenvolupats (..). Ho acceptaran?. Si política vol dir pedagogia, el deure dels socialistes i sindicalistes és fer entendre que és l'única perspectiva humana del desenvolupament." No cal que insisteixi a dir que Pallach era un europeïsta militant que volia una Europa federal integrada políticament.

Des del Consell de Forces polítiques de Catalunya va defensar mantenir la unitat de les forces catalanes, per negociar conjuntament amb les forces democràtiques espanyoles, i el retorn del President Tarradellas. De fet, vaig tenir la sort d'acompanyar-lo en una reunió amb Tarradellas a París i vaig poder constatar la seva sintonia en aquell moment. La unitat de les forces catalanes la va trencar Jordi Pujol quan, pel seu compte, sense consultar amb ningú i agafant-se una representació que ningú li havia atorgat, va anar a pactar amb la plata-junta espanyola. La tornada efectiva del president Tarradellas va arribar massa tard, quan Pallach ja no hi era.

En definitiva, Pallach va ser un gran pensador i polític que a la transició va defensar la socialdemocràcia i el federalisme a Catalunya. Desgraciadament, la seva sobtada mort el gener del 1977 (quan encara no havia arribat als 57 anys) no li va permetre participar activament en la transició, li va robar el paper protagonista pel qual s'havia preparat tota la seva vida.

Nota bibliogràfica

Per a més informació sobre Pallach polític tenen el llibre de diàlegs amb Porcel ^[8], el de la seva filla Antònia ^[9], el de Pere Medroño ^[10] i el de la seva esposa Teresa Juvé ^[11] amb tocs més personals.

Nota personal

Jo el vaig conèixer tard, quan ja havia retornat a Catalunya i treballava com a professor a la UAB i a la seva delegació de Girona poc abans de la fundació del Reagrupament, però des d'aleshores fins a la seva mort vaig viure uns anys intensos molt a prop seu. Em considero el seu deixeble, ell va ser el meu mestre en política. Al seu costat vaig passar de ser un noi amb bones intencions a tenir un bagatge polític que ha guiat tota la meva actuació posterior i que he preservat tota la meva vida com un dels llegats més preuats.

Referències

- [1] Joan Armengué, Els primers anys de Josep Pallach. Revista Empordà del 7/02/2020.
- [3] Josep Pallach, El nostre combat (1945 amb Pròleg de Serra i Moret). Reeditat per la Fundació Campalans (1988 i 2005)
- [3] Endavant, Edició facsímil, Fundació Campalans, Novembre 2006.
- [4] Les terceres vies a Europa, Editorial Nova Terra, Setembre 1975.

- [5] Josep Pallach, *La democràcia, per fer què?* Nova Terra, Novembre 1975 (hi ha una reedició d'editorial Els Llums de maig del 2015).
- [6] Glòria Rubiol, *Josep Pallach i el Reagrupament*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, març 1995.
- [7] PSC (Reagrupament) *L'opció socialdemòcrata catalana (1974-1978)*, (Coordinat per Marcel Gabarrò). Fundació Campalans, Barcelona 2011.
- [8] Baltasar Porcel, *Josep Pallach (diàlegs)*. Editorial AC Barcelona 1977.
- [9] Antònia Pallach, *Josep Pallach: 43 anys de passió*, Orion 93 editores, 1989.
- [10] Pere Meroño, *Josep Pallach (1920-1977), Història d'un líder*. Edicions 62, 1997.
- [11] Teresa Juvé, *Tu ets jo. Autobiografia*. Editorial Meteora, 2015.

JOSEP PALLACH: UN LLUITADOR SOCIALISTA PER CATALUNYA

Glòria Rubiol

L'onze de gener del 2020 s'han complert 43 anys de la sobtada i prematura mort de Josep Pallach ocorreguda quan, per atendre'l d'un problema de cor, era traslladat des de la seva casa d'Esclanyà -un poble situat entre Begur i Palafrugell- cap a l'Hospital de Bellvitge a L'Hospitalet de Llobregat. Tenia 56 anys. Josep Pallach va ser un polític destacat en una etapa obscura i extremadament dura per al nostre país, la que s'inicià l'any 1939 amb la derrota de la República i la dictadura franquista, i acabà amb les primeres eleccions democràtiques del juny de 1977, pocs mesos després de la seva mort. Pallach no va poder tenir mai accés a la televisió i ben difícilment als diaris del nostre país; va poder gaudir de pocs mesos de llibertat i democràcia a Catalunya i en conseqüència d'uns mitjans de comunicació lliures. Per això, malgrat el seu carisma, no va ser gaire conegut en vida, apart dels cercles polítics i sectors polititzats. Amb tot, deixà escrits abundants articles apareguts durant el seu exili a la publicació Endavant a França i interessants llibres de temes pedagògics i polítics.

Josep Pallach i Carolà va néixer a Figueres (Alt Empordà) el 10 de febrer de 1920 al si d'una família modesta d'arrels pageses. Als catorze anys, en l'ambient de radicalització propiciat per l'ascens del feixisme a Europa i pel Bienni Negre a Espanya, s'afilià a les joventuts del Bloc Obrer i Camperol, un partit creat

a Catalunya el 1930 d'ideologia marxista-leninista. El 1935 per la seva fusió amb l'Esquerra Comunista d'Andreu Nin, el BOC es convertí en el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) amb l'aspiració d'actuar a tot l'Estat espanyol. Pallach, encara un adolescent, se'n va fer membre i participà en diversos actes públics en nom de les joventuts del partit, al costat de Nin. El 1936 Pallach era el secretari de les Joventuts del POUM a Figueres.

En esclatar la guerra civil, s'apuntà com a voluntari però, reclamat pel seu pare ja que només tenia setze anys, retornà a Figueres. El 1938 fou mobilitzat i pel fet d'haver estat afiliat al POUM va ser enviat a un batalló disciplinari i posteriorment detingut. Així Pallach ja de molt jove va patir persecució per raons ideològiques. El POUM havia estat dissolt arran dels fets de maig de 1937, i Nin havia estat detingut i posteriorment assassinat per elements que obeïen ordres soviètiques. Al jove Pallach li causaren un fort impacte la desaparició del líder del seu partit, l'admirat Andreu Nin -ahora marxista i nacionalista català- i la violenta campanya dels comunistes contra els anarquistes i els poumistes.

Després de la guerra civil va venir l'exili. A l'inici, uns internaments breus en dos camps de concentració al sud de França i la valenta col·laboració de Pallach amb la resistència francesa. S'incorporà al Front de la Llibertat fundat per Josep Rovira, membre destacat del POUM i perseguits per la Gestapo quan els alemanys van entrar a la zona dita lliure, Pallach va tornar a creuar la frontera en l'altre sentit. A Catalunya, amb el nom de Recasens, continuà la tasca clandestina i a la vegada propugnava, amb altres companys, una revisió de les posicions poumistes i proposava l'abandonament de les tesis leninistes per formar un moviment socialista català obert als diversos corrents del socialisme, d'acord amb les propostes que a França

estava fent Josep Rovira. Detingut per la policia a Barcelona la vigília de Nadal del 1944, Pallach va estar catorze mesos a la presó de Girona. El 1946, juntament amb altres presos polítics, protagonitzà una novel·lesca evasió de la presó que ha estat relatada per Joan Reventós en un dels seus llibres. Mentre Pallach estava empresonat, membres del POUM i diverses persones procedents de Unió Socialista de Catalunya (USC), de la federació catalana del PSOE i d'altres formacions polítiques fundaven el gener de 1945 a Tolosa de Llenguadoc, en la França ja alliberada dels nazis, el Moviment Socialista de Catalunya (MSC). En el document de constitució del nou moviment, que adoptà el lema "Federació, Democràcia i Socialisme", hi figuren com idees fonamentals gairebé les mateixes que trenta anys més tard es retroben en la constitució del partit fundat per Pallach, el Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya (RSDC). En síntesi aquestes idees eren: la voluntat de reagrupar les disperses forces socialistes, crear un partit de masses (no un partit només de classe obrera), fer inseparable la consecució del socialisme de la democràcia, aconseguir la unitat sindical, afirmació de la personalitat de Catalunya, estructura federal de l'Estat espanyol, relacions amb el socialisme espanyol sobre una base de federació.

Quan després de la fugida de la presó Pallach va tornar a França s'incorporà al MSC. Instal·lat a París i donant classes en l'Escola de Periodisme, es diplomà en Pedagogia i Psicologia a la Universitat de la Sorbona. Pallach mai abandonaria la seva tasca pedagògica que, d'altra banda, seria sempre el seu mitjà de vida. A l'octubre de 1948 es casà a França amb Teresa Juvé, filla de refugiats espanyols, que havia pertangut a les Joventuts Socialistes i també havia format part d'un grup francès de resistència.

Entre els anys 1946-1948 mentre encara duraven les esperan-

ces d'un imminent canvi de règim a Espanya, Pallach realitzà un parell de viatges clandestins a Catalunya. Un d'ells fou el novembre del 1946 i aleshores col·laborà en l'organització del primer congrés nacional del MSC de l'"interior", és a dir del grup clandestí de Catalunya. Uns anys més tard, el 1951, el Consell de Coordinació del MSC acordà estructurar-lo com a partit polític. Triomfava així la línia de Manuel Serra i Moret, Pallach i d'altres en contra de l'opinió de Rovira que preferia mantenir-lo com un front. Pallach va treballar durant els seus vint-i-quatre anys d'exili a França incansablement en la lluita política des de la direcció del Moviment Socialista de Catalunya i del seu òrgan d'expressió, l'Endavant.

En el context de la creació de l'Aliança Sindical Obrera (ASO), Pallach viatjà novament de forma clandestina a Catalunya l'any 1962. Partidari de la unitat sindical lliurement pactada, posà la seva tenacitat al servei de fer avançar l'ASO i dedicà molts esforços a coordinar el MSC i l'ASO amb organismes internacionals socialistes amb els que ell estava ben relacionat. Després de la mort de Serra i Moret el 1963, Pallach agafà del tot el relleu en el lideratge del MSC de l'anomenat "exterior", és a dir la branca del Moviment constituïda pels militants que estaven a l'exili.

L'any 1966 es produí la ruptura del MSC com a conseqüència de la desavinença entre dues tendències que s'havien anat consolidant en el seu si. Entre altres diferències ideològiques i estratègiques, va ser determinant que una part dels afiliats fora partidària d'una aliança amb el partit comunista mentre que la línia pallaquista en fos totalment contrària i més decididament socialdemòcrata. Josep Pallach i la direcció de l'exterior propugnaven un gran partit socialista interclassista, amb tendències, i en el qual podessin confluïr també sectors liberals d'esquerra. Pallach afirmava que el moviment obrer en una societat moder-

na s'havia de canalitzar a través del moviment sindical, mentre que el gran partit socialista necessitava per arribar a governar el suport d'àmplies capes de la societat. Aquesta concepció es recolzava en el programa del Partit Socialdemòcrata Alemany (SPD) a Bad Godesberg i era present en el laborisme britànic. En canvi la direcció de l'interior mantenia la concepció d'un partit basat en el marxisme.

Pallach va tornar definitivament a Catalunya la tardor de 1970 i encara va ser novament detingut tot i que durant poc temps. En aquells anys finals del franquisme, va continuar compaginant l'activitat política clandestina amb la seva carrera acadèmica i es doctorà en Ciències de l'Educació. Amb l'inici d'obertura que s'esdevingué amb la mort de Franco, va intensificar fins al límit la seva activitat política sense deixar de banda la seva tasca com a professor, i amb tot plegat potser oblidant tenir prou cura de la pròpia salut. Pallach feia de la docència un projecte de vida i seguia l'afirmació de Rafael Campalans de considerar la política com pedagogia.

Una fita culminat en la seva trajectòria política va ser la fundació del Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya (RSDC) el 10 de novembre de 1974 a Montserrat, en la mateixa etapa en què es fundaren Convergència Socialista de Catalunya (CSC) i Convergència Democràtica de Catalunya (CDC). El Reagrupament fou el resultat de la unió de quatre grups polítics: el sector d'Esquerra Republicana liderat per Heribert Barrera, el procedent del MSC que havia seguit a Pallach, el grup d'orientació cristiana dels Socialistes Demòcrates Catalans i el Bloc Popular de les Terres de Lleida. Algunes de les persones d'aquests grups, des de diverses plataformes antifranquistes, havien intentat aprofitar la minsa obertura del règim per introduir elements democràtics als ajuntaments catalans i a altres espais polítics. Pallach havia estat d'acord amb aquesta arriscada es-

tratègia, en considerar que la tàctica del “canvi per dalt” del règim franquista havia fracassat.

Ja en plena transició política i amb les eleccions generals en un horitzó pròxim, el Reagrupament canvià el seu nom pel de Partit Socialista de Catalunya l'any 1976, en el context d'un intens conflicte per fer-se amb l'espai i la imatge socialista. Adoptà poc temps després el nom de Partit Socialista de Catalunya-Reagrupament per distingir-se del Partit Socialista de Catalunya-Congrés, el partit liderat per Joan Reventós. Aquests dos partits conjuntament amb la Federació Catalana del PSOE el juliol de 1978 s'unificaren per constituir el Partit dels Socialistes de Catalunya. Pallach havia mort un any i mig abans.

Pallach fou el factor decisiu en la configuració del Reagrupament i com a líder d'aquest partit era indiscutit, el que no vol dir que no es discutissin les seves propostes. Va ser un dels conferenciants en el famós cicle de conferències “Les terceres vies a Europa” (primavera del 1975) i participà en la creació del Consell de Forces Polítiques de Catalunya (desembre de 1975) on Pallach va plantejar com a punt de partida a les reivindicacions catalanes l'exigència del retorn del president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas. Durant els primers temps, el Reagrupament va ser codirigit per Barrera, Josep Verde Aldea i Pallach fins que al III Congrés del partit (gener de 1977) Pallach en fou elegit secretari general. Pallach va morir la nit següent a la clausura d'aquest Congrés.

El Reagrupament, l'obra política més important de Pallach, fou una peça destacada per a l'alternativa Tarradellas des del 1975 fins al retorn del president. Adherit a la II Internacional Socialista, el Reagrupament mantingué la bandera del socialisme democràtic i reformista en uns anys (1974-1978) en què no era l'opció preferent de l'esquerra i fins i tot era rebutjada

amb duresa i menyspreu. Amb tot, aquesta opció s'imposà en el socialisme català però no de la mà del Reagrupament sinó de la del PSOE i pel progressiu atansament d'Espanya a l'Europa occidental que s'esdevingué amb la democràcia.

Pallach renuncià a accedir a altes responsabilitats en el socialisme espanyol, que li havien estat ofertes a través de les seves relacions amb els dirigents de la II Internacional Socialista i del SPD, perquè la seva prioritat era la construcció d'un partit socialista català autònom. Successives influències havien anat modulant el pensament polític de Pallach: el catalanisme i republicanisme del seu pare membre d'Esquerra Republicana de Catalunya, l'ambient federalista de Figueres, el marxisme revolucionari del BOC i el POUM temperat posteriorment per la influència del fabianisme i del laborisme britànic a través del seu amic Serra i Moret, i el coneixement profund de la realitat política europea viscuda a través del seu llarg exili a un país lliure.

Finalitzada la seva etapa revolucionària en el BOC i el POUM, l'ideari polític de Pallach mostrà una notable coherència al llarg de més de trenta anys (1944 -1977): foren els seus anys de socialisme democràtic. El seu pensament polític gira entorn d'unes idees bàsiques: el socialisme democràtic com a via per aconseguir gradualment una societat igualitària i justa; una Europa unida i socialista; Catalunya com a nació te dret al seu propi autogovern i a pactar amb els altres pobles peninsulars la formació d'un estat federal; l'instrument per aconseguir aquests objectius ha de ser un gran partit socialista català autònom que accepti diverses corrents tant les marxistes com les llibertàries, humanistes i cristianes. Front a posicions marxistes dogmàtiques va defensar que els objectius del socialisme no poden convertir-se en realitat sense llibertats democràtiques que eren considerades per Pallach com essencials i innegociables.

Pallach es definia com a “català, socialista i demòcrata”. Els seus deixebles han dit d’ell, entre altres innumerables elogis, que era una persona absolutament transparent que sempre defensava el que pensava i que era un home valent com va demostrar tot al llarg de la seva vida. Les seves conviccions ètiques eren indestructibles i les defensava amb una passió contagiosa. En commemorar l’aniversari del seu traspàs, nombrosos articles a la premsa han recordat que el socialisme espanyol ha anat adoptant les posicions que ell va preconitzar; entre altres, un socialisme homologat a nivell internacional proper al dels països europeus i no tercermundista, vehiculat per uns partits socialistes d’ampli espectre i allunyats de fronts unitaris.

Josep Pallach fou un pedagog excel·lent i en política, al nostre país, va ser un precursor i un dels socialistes més clarividents del segle XX.

ASSASSINAT FALLIT

Teresa Juvé

Aquella tarda de dimarts, 24 de maig del 1955, vaig marxar sola de l'Institut perquè el meu home tenia una reunió de professors amb el director, en Mr. Weiler, per tractar d'uns problemes que havien sorgit al si d'una classe, i vaig anar a buscar la nostra filla a l'escola.

La nostra filla, que al juliol haurà atès els seus sis anys, i que jo ja he començat a immernir dins la nostra història explicant-li com, el seu pare, que era un noi de setze anys en aquells primers dies de la Guerra Civil, havia aconseguit que un grup d'homes, que es preparaven a saquejar l'església parroquial, hi renunciessin perquè seria la destrucció del llegat dels seus avantpassats.

Vàrem tornar a casa totes dues i no feia mitja hora que hi érem quan algú trucava a la porta d'aquell pis nou de tipus HLM que ens havien atorgat.

– És el papa?– em demanava la meva filla, estranyada malgrat els seus cinc anys.

Tenia raó d'estranyar-se, perquè ell tenia la clau de casa i no li calia demanar que el fessin entrar. I, en efecte, quan obria la porta em trobava davant meu un home amb un barret marró i un abric d'entretemps ja molt gastat.

– ¿Vive aquí el señor...? – em demanava en castellà.– No re-

cuerto bien el apellido, pero sé que es aquí.

Jo, malfiada, no feia res per ajudar-lo.

– Ah, sí. Pallach. El señor Pallach. Vengo de Bilbao -afegia- con un encargo de las persona de allí que él conoce bien.

Veu poc segura, actitud encara menys ; cap semblança amb “una persona de allí” que, en efecte, el meu marit coneix bé i jo també.

El vaig deixar entrar perquè esperés el dit “señor Pallach”, i allà, al corredor, el vaig mirar dret als ulls.

– ¿De qué quiere hablar con mi marido?– li vaig dir, autoritària. Aquí estoy yo.

No havia fallat amb el to. A l’instant el veia com si s’empetís, com si s’encongís amb ganes de desaparèixer.

I aconseguí una lleugera reacció:

– Vengo a matarle – murmurava, tremolós.– Me han pagado para que le mate a tiros. Yo soy pobre...

– ¿Con qué?

– Con esto - va fer, traient la mà de la butxaca.

Vaig allargar la meva, de mà.

– Deme esa pistola.

Me la va donar. Després de fer-li buidar totes les butxaques el vaig fer seure a la sala perquè esperés el meu marit.

Quan ell va arribar li vaig explicar el cas, els vaig deixar sols. Van estar parlant una estona, després van marxar plegats.

Quan va tornar a casa, sol, el meu home em va demanar la pistola i va tornar a marxar.

No sé què en va fer. Segurament la va llençar al riu Sena. A casa no hem tingut mai cap arma, ni blanca ni de foc.

Sols els ganivets per menjar a taula.

Josep Pallach nasqué el 10 de febrer de 1920, éssent el primer de dos fills; el segon, Emili.

Josep Pallach (el primer assegut en el banc a l'esquerra) i Emili Pallach (just a sota), al Col·legi Empordanès als anys 20.

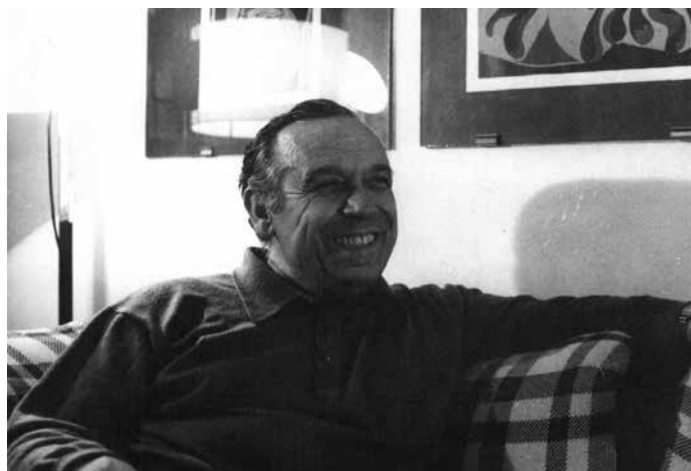
Els germans Pallach a la dècada dels anys 30.

Póster del P.O.U.M, any 1935. Edició nº 22, Col·lecció de 20 targetes postals de cartells antifeixistes. Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya.

Josep Pallach, a l'exili.

Font:
Arxiu Històric
de la Fundació
Rafael Campalans.

